

КНІГАПІС

Уладзімер Хадыка. Выбраныя вершы. ДзВБ, Менск. 1932 г. Тыраж 2000 экз., цана 1 р. 75 к.

Са зборніка „Выбраныя вершы“ відаць, што Хадыка змясціў у ім найбольш ідыёва блізкія нашай сучаснасці вершы, найбольш прасякнутыя сацыяльным зместам, найбольш сацыяльна-каштоўнае з напісанага ім да 1931 году.

Асноўная тэма, асноўнае пытаньне, што пранізвае ўсе вершы зборніка—гэта мінулае і сучаснае, ці, праўдзівей кажучы, выражэньне асабістага поэтавага дачынення да мінулага і сучаснага—гэта вызначэньне ўласнай пазыцыі ў поступе сучаснасці, што выражаецца не праз разгорнуты і глыбокі паказ мінулага і сучаснага, а праз вельмі сьціслы яго характарыстыкі, праз непасрэдня паэтавы выказваньні. Вершы рэцэнзуемага зборніка глыбока суб'ектыўныя. Калі ў значнай частцы нашай паэзіі ня відаць чалавека, бо там канстатацыя фактаў рэчаіснасці засланая, выцясненая яго, то ў Хадыкавай паэзіі на першым пляне перажываньні, глыбока суб'ектыўныя перажываньні, думкі, адчуваньні, імкненьні. Мы маем тут другую крайнасць. Хадыкава паэзія глыбока ідэалістычная, суб'ектывісцкая ў сваёй аснове. Для паэты на першым пляне стаяць адчуваньні, не аб'ектыўная рэчаіснасць. Яна аакранаецца патолькі, паколькі з ёю звязаны адчуваньні, перажываньні.

на што Хадыка звяртае выключную ўвагу, ставіць галоўны лёгічны і эмацыянальны націск. Вось чаму ў Хадыкавай паэзіі аб'ектыўная рэчаіснасць не выступае ў яе багацці і рознастайнасці, бо падкрэсьліваю, галоўная справа для паэты ня ў ёй, а ў выражэньні глыбока-асабістага дачынення да яе.

Што-ж гэта за дачыненне, што характэрна для пазыцыі вызнанай паэтам.

Ні ў адным вершы зборніка няма цягі ў мінулае, жаданьня жыць ім. Да мінулага паэта інакш і ня ставіцца, як да варожага нашай сучаснасці, як да цёмнага, бруднага, нікчэмнага, поўнага зьдзеку і ўціску, і перш за ўсё нацыянальнага ўціску. Людзі мінулага, што засталіся яшчэ ў сучасным, у сваім жаданні павярнуць кола гісторыі назад, зьяўляюцца для паэты мізэрнасьцю, бяздушнымі, духоваапустошанымі—гэта жывыя нябожчыкі. Мінулае ў паэты заўсёды выклікае ганьбу, нянавісьць і абурэньне. Яно ня мае шляхоў у заўтрае, пэрспектыў разьвіцця, гістарычнага права на сваё існаваньне, яно становіцца далёкай быльлю, яго назаўсёды зьмяла „вялікая восень“.

Вось чаму:

У крыві шалець
ня прыдзе больш магнат
з вязанкай джуплаў

Рэвалюцыя, сучаснасць і вітаецца перш за ўсё, як пазбаўленне ад „джуплаў“ нацыянальнага ўціску. Але ня гледзячы на тое, што мінуламу няма выйсця, што яно самой гісторыяй асуджана на сьмерць—яно ня хоча прызнаць свайго ўмірання і самохаць уступіць мейсца рэвалюцыйнаму новаму, яно прырэчыць яго поступу, а таму з ім трэба бязлітасна змагацца. Важна, што гэта прырэчэнне паэтам інакш і не расцэньваецца як выражэнне бяссьільля, крыку ў прадсьмяротнай агоніі, бо „згубіла цемрадзь берагі прыстанку“. Усё старое асуджана на сьмерць аж да чалавека, што „плача потай сьлязьмі забытых пакаленьняў“.

З адмаўленьнем і нянавісьцю да мінулага і да людзей, што хочуць вярнуць яго, у Хадыкі непадзельна звязана вызнаньне сучаснага, як адзіна-прагрэсыўнага, якое ў сваім поступе няшчадна нішчыць рэшткі мінулага, ператвараючы рачаіснасць. Хадыка словам поўным радасьці і бадзёрасьці вітае гэты поступ.

Але безагаворачна адмаўляючы ўчора, будучы прасякнутым нянавісьцю да ворагаў рэвалюцыйнай сучаснасьці, Хадыка аднак яшчэ не здолеў уключыцца ў непасрэдную практыку стварэньня рэвалюцыйнай сучаснасьці, гэта значыць у сапраўднае, найбольш актыўнае адмаўленьне мінулага, учарашняга чорнага і праклятага; ён яшчэ толькі ўзыйшоў на першую ступень такога адмаўленьня, паколькі працэс станаўленьня новага ім толькі асьведамляецца як староннім наглядальнікам, які любуецца веліччу сучаснасьці, яе прымаючы, вітае гэту веліч, але які ня можа паказаць яе паколькі ня стаў яшчэ непасрэдным творцам гэтай велічы. Хадыка яшчэ толькі ідзе да сучаснасьці, парываючы з мінулым, ён толькі яшчэ хоча „на

ўдарнай быць бяседзе ўдарным нумарам музычным“ і „слаўны заняць пасады у рытміцы дзён...“, славячы „адзіны рух да калектыўных дзён“ і „генія дзіўных зьмен“. Гэтыя вершы ўслаўленьня перабудовы нашай рачаіснасьці, яшчэ раз падкрэсьліваю, не зьяўляюцца вершамі таго, хто ўласнымі рукамі творыць гэту перабудову, а прыняўшага яе старонняга наглядальніка, адмовіўшага мінулае, які перш за ўсё выказвае толькі свае погляды, захапленні, свае пачуцьці, выкліканыя перабудовай, але не выражае ў канкрэтных формах самую перабудову. Ён заўважае значныя зьмены ў вёсцы, якія раней ня былі магчымы, ён бачыць калектыўныя палі, узрастаньне краю, вітае гэтыя зьмены, гаворыць, што яны творацца праз бязлітаснае перамаганьне старога сьвету. Гаворачы пра новую рачаіснасць, Хадыка характарызуе яе як няспынны рух, часамі заўважае зьвеньні паасобных зьяў, але нідзе не спрабуе ўскрываць самы працэс, паказаць яго сапраўдную рухаючую сілу, канкрэтыку шляху разьвіцьця. Паэта спыняецца толькі на занадта агульнай канстатацыі зьменнасьці, ня ўскрываючы глыбіню яе працэсу. Ды гэтага і нельга зрабіць, калі памятаць, што галоўнае ў Хадыкавай паэзіі не аб'ектыўная рачаіснасць, а сьвет суб'ектыўнага, што рачаіснасць закранаецца патолькі паколькі ад яе усё-ж залежыць тканіна суб'ектыўнага, якую паэта і імкнецца перш за ўсё выявіць. Адсюль пэўная беспрадметнасьць, часта адыход у сьвет вузка-асабістых перажываньняў, якія ні ў якім разе ня могуць мець якой-небудзь сацыяльнай, а значыць і сапраўднай эстэтычнай вартасьці.

З гэтым звязана і наступнае. Калі сярод вершаў адмаўленьня мінулага і вітаньня сучаснага ёсьць вельмі шмат сапраўднай лірычнай узнятасьці, эмацыянальнасьці, то з дру-

гога боку, ад чытаньня гэтых вершаў атрымоўваецца пэўная разрадка, бо адзін верш пачынае паўтараць другі, нічога новага сваім зместам не раскрываючы. Паўторы, перапевы не маглі не з'явіцца ў выніку таго, што Хадыка, раскрываючы тэму „мінулае“ і „сучаснае“, ідзе па шляху вялікай абстрагаванасці ад рачаіснасці па шляху выказання суб'ектыўнага без паказу канкрэтных фактаў аб'ектыўнай рачаіснасці—поступу новай і адмаўлення старой.

Толькі вынікам таго, што Хадыка пакуль-што ўсяго староньні наглядальнік стварэння новай рачаіснасці магло з'явіцца выражэнне сацыяльнага сьвету ў пераважнай большасці праз вобразы непасрэдна ўзятыя з сьвету прыроды, што асабліва кідаецца ў вочы ў Хадыкавым выражэнні адмаўлення мінулага. Гэта паказвае, што сьвет сацыяльных ідэй, што сацыяльная канкрэтыка ня могуць паэтам успрымацца ва ўсёй іх сапраўднай глыбіні, што Хадыка яшчэ ня можа стварыць Паўнакроўнага сацыяльнага вобразу.

У Хадыкавым разуменьні гістарычнага працэсу ёсць шмат стыхійнага. Гістарычны працэс—адміраньне старога і пераможная хада ўперад нашай рачаіснасці—у Хадыкавым уяўленьні паўстае мяцежнай плыню, якая „ў вечным шторме“... „на хвалях усьпененых... імчыць, бы човен чалавека“. А такое разуменьне працэсу разьвіцця і мейсца ў ім чалавека ня можа даць устойлівасці, не перамогшы яго нельга стаць паэтам будаўніцтва. Стыхійнасць і зусім не выстарчальнае разуменьне сацыяльных супярэчнасцей, як клясавых, гістарычнага працэсу, як працэсу клясавага змаганьня—гэта злучэнне ня можа быць карысным для сапраўднага пазнання рачаіснасці. Ні што іншае, як адсутнасць клясавага разуменьня мі-

нулага Беларусі прыводзіць Хадыку да канстатацыі толькі нацыянальнага ўціску яе, і ён зусім не заўважае клясавых супярэчнасцей у самой Беларусі, што ў сваю чаргу прыводзіць да нацыянальнай абмежаванасці, да пазыцый нацыянальна-дэмакратаў, якія так старанна ўслаўлялі Беларусь наогул, сьвядома абыходзячы клясавы антаганізм ўнутры самой Беларусі.

Аднак нельга сказаць, што Хадыка да канца астаўся ў палоне нацыянальнай абмежаванасці. Робячы паварот у сваёй творчасці да сацыялістычнага будаўніцтва, у выніку яго пераможнага поступу, сьвядома бачучы ворагаў гэтага будаўніцтва, прадажніцтва і лёкайства беларускіх нацыянальна-дэмакратаў перад фашызмам, Хадыка пачынае вызваляцца і ад нацыянальнай абмежаванасці, у яго паэзіі пачынаюць з'яўляцца элементы інтэрнацыяналізму:

Імкнуць краі паходным сьпевам
Дзікуства меж, на векі вынішчыць.

Хоць Хадыка і гаворыць, што „на зоры не малюся і не хварэю ад нуды“, але ён яшчэ цалкам не вызваляўся ад такой „хваробы“. Вершы, зьмешчаныя ў зборніку—толькі першы крок ад такога маленьня. Гэты крок патрабуе далейшай хады, упартай работы над перабудовай сьветапогляду, над прыняццю новай перабудовай творчага мэтаду. Ад ранейшага маленьня на зоры засталася яшчэ шмат чаго і перш за ўсё—гэта суглядальны псыхізм, якога нельга схваць пад прыцаньнем сучаснасці, пад сьцьвярджаньнем сваёй адданасці ёй, адмаўляючы сваё мінулае. Чым больш рашучае будзе выкіданьне з сьвядомасці сьлядоў хаты „з зялёнай цывільлю лебяды“, чым больш рашучым будзе адыход ад „акрэсьленай цішы“, у якой жыў паэта, чым больш

рашучым будзе адыход ад буржуазнай, літаратуры, з якой вырастае — Хадыкава паэзія, тым яна будзе рабіцца больш сацыяльна дзейнай.

Было-б недаацэнкай Хадыкавай паэзіі адмаўляць за ёй усякую вартасць. Сіла гэтай паэзіі ў нянавісьці да мінулага і ў радасным прыняцці нашай сучаснасці, у глыбокім лірызме выражэння ўсяго гэтага; слабасць яе — у пасывізме старонняга наглядальніка, у павярхоўнасці разумення нашай сучаснасці, у нязвычайнай прыкаванасці да свайго „я“, што прыводзіць да вузка асабістых перажыванняў, у памылковым узаемадачыненьні суб'ектыўнага і аб'ектыўнага, у выразна суб'ектывісцкім, а значыць і ідэалістычным кірунку гэтай паэзіі.

Паварот, які зрабіў Хадыка ў сваёй творчасці да нашай сучаснасці, у выніку пераможнасці сацыялістычнага будаўніцтва, вельмі нязначны. Упарта працуючы над перабудовай свайго сьветапогляду, па сапраўднаму ўключаючыся ў непасрэдную практыку сацыялістычнага будаўніцтва, паэта павінен зрабіць больш рашучы паварот ў сэнсе набліжэння сваёй творчасці да гэтага будаўніцтва, да пралетарскай літаратуры. Толькі ідучы гэтым шляхам і зьнішчаючы, выкідаючы з сваёй паэзіі вузка асабістае ідэалістычна-пасывістычнае дачыненьне да сьвету, Хадыка здолее напоўніць сваю творчасць сапраўдным пульсам вялікай будоўлі, выйдзе ў сьвет новых тэм, значна шырэйшых за тыя, якія цяпер пануюць у яго паэзіі. Паэта-ж пераконана заяўляе:

Што аджыло — спалю,
Што не пасяг — змагу.

Слова павінна стаць дзеяй.

Інскі.

Цішка Гартны. Зялёны шум, апавесць. Менск, БДВ, 1931 г. тыраж 5000 экз. Цана 45 к.

Цішка Гартны прышоў у літаратуру яшчэ да кастрычніка. Творчы шлях яго ня вызначаецца аднастайнасцю. Яго пачатак характарызуецца адлюстраваннем настрояў і жаданняў рамесніцкай беднаты, але ў далейшай дзейнасці Ц. Гартны адышоў у значнай меры ад гэтых пазыцый.

У апошні перыяд сваёй творчасці, калі наша грамадзкасць дала рашучы бой нацдэмаўскім устаноўкам у яго творчай дзейнасці, Цішка Гартны імкнецца пайсці па шляху набліжэння да пралетарыяту. Апошнія творы даюць нам магчымасць канстатаваць гэтае імкненьне Ц. Гартнага да павароту ў бок саюзу з пралетарыятам. Адным з такіх твораў зьяўляецца і рэцэнзуемая намі апавесць „Зялёны шум“.

У апавесці аўтар імкнецца паказаць, як будзецца калгас, як ідзе клясавае змаганьне на вёсцы. Змест яе наступны. Бядняк Юстын Плот, працуючы на полі, бачыць сваю бездапаможнасць бедняка-адзінаасобніка. Яго конь ледзь цягае ногі па вузенькай істужцы-палетку, а побач лапаціць калгасны трактар. Перад вачыма расьцілаюцца шырокія палі маладога саўгасу, апрацаваныя дбайнаю рукою рабочых. Юстын Плот вырашыў арганізаваць калгас у сваёй вёсцы. У гэты час з фабрыкі прыехаў яго сын партыец Якаў. Беднякі і сераднякі арганізаваліся вакол бацькі і сына на чале з трыма партыйцамі вёскі і ўтварылі калгас. Разьюшаныя кулакі на чале з Адасём Папелкай арганізавалі замах на Якава. Кулакоў арыштавалі. Якаў ачуняў і, атрымаўшы з фабрыкі адтэрміноўку свайго адпачынку, памагае будаваць калгас.

Як бачыце, тэма актуальная. Аўтар імкнецца паказаць клясавае зма-